

Permainų vėjuose (1)

Vasario 1-ąją Vilniaus universiteto Filologijos fakultetas baigia pirmąjį ryžtingos reformos etapą, apie kurį garsiai ir net labai garsiai kalbama jau kone metai. Nelaukiama net rugsėjo 1-osios, t. y. datos, kai turėtų būti pradėta šalies aukštojo mokslo reforma.

Sunku rasti labiau neapibrėžtą temą diskusijoms kaip aukštojo mokslo reformos. Vieni sakys, kad reformą atlikome, kai įsivedėme bakalauro, magistro ir doktorantūros studijų programas, kiti – kad gyvename permanentinės reformos metą, o treči – kad reforma nė nepradėta, nes visa, kas vyko ligi šiol, tebuvo žaidimas, reformos imitacija. Bus ir tokių, kurie teigs, kad visas mūsų pastarųjų kone dviejų dešimtmečių gyvenimas – tai totalinių reformų laikotarpis, kuris ir toliau tęsis, nes visas mūsų gyvenimas – nesibaigianti reforma.

Iš šių ne visai vaisingų ir truputį scholastinių ginčų mus pamėgins išvaduoti Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto paskirtasis dekanas doc. dr. Antanas Smetona, ant kurio pečių pastarąjį pusmetį ir gulė visas parengiamasis reformos darbas.

Kiek reikia filologų

Tikriausiai sutiksite, kad Jūsų vadovaujamas Filologijos fakultetas gyvena ne patį geriausią metą, ar ne taip?

Nepasakyčiau, kad fakultetas net ir reformos išvakarėse neturi ko parodyti ar kuo didžiutis. Kad ir mūsų dėstytojų ir profesorių parašytos knygos, straipsniai – jų išeina vienas po kito. Nuolat pasirodo reikšmingų mokslo darbų, parengiamieji gerų specialistų. Fakulteto laimėjimai susideda ne iš vienu ar kelerių metų darbo, o iš daugelio metų darbų, visos fakulteto istorijos. Niekas nemėgina menkinti fakulteto darbų, o šiandieniniai sunkumai... Tai daugiau finansiniai ir galbūt vadybos sunkumai.

Gal tie finansiniai sunkumai kartais trukdo įžvelgti esmę? Gal ateina metas atsisveikinti su senomis tiesomis ir idėjomis, nes jas keičia naujas požiūris į gyvenimo reiškinius bei procesus, vadinasi, būtina į tuos iššūkius reaguoti kitaip, naujai? Veikti, kaip dabar mėgstama sakyti, naujos paradigmos sąlygomis. Lūžio metą visada sunku išgyventi, neišvengiami ir praradimai.

Ar mūsų patiriami sunkumai yra ir konceptualaus, idėjinio pobūdžio, šiandien man nelengva pasakyti. Gali būti. Jeigu tikrai taip yra, tai gal mes kartais pernelyg sureikšminame savo kasdienybę, tuo pačiu ir fakultetą varginančius finansinius sunkumus. Dėl gyvenimo pagal esamas finansines galimybes viskas aišku: jeigu netyčia buvo kurį laiką pagyventa kitaip, tai reikia susigriebti, susiveržti diržus ir tilpti į sąmatas. Manau, kad taip ir bus padaryta. Ne mes jas diktuojame ir ne nuo mūsų jos priklauso. O kad jos aiškiai per mažos – atskira šneka.

Svarbiausias visada konceptualusis lygmuo. Ar ištis fakulteto neištiko savotiška ideologinė krizė? Man taip pat rūpi rasti atsakymą į šį klausimą. Ir nuomonių šiandien galėtų būti įvairių. Tačiau ar natūralių pokyčių mes kartais nesuplakame su neišvengiama konceptualiąja kaita. Juk vien natūrali kartų kaita ar kokių formalių studijų organizavimo parametru pakeitimas nereiškia, kad vyksta tikroji, konceptualioji kaita. Jeigu pagalvotume apie fakulteto prigimtį, mokslą, studijas, idėjas ir neatsižvelgtume į istorijos šiukšlyną išmestus sovietinius ideologinius ženklus, tai kažin ar prie širdies pridėję ranką galėtume pasakyti – fakultetas pasikeitė iš esmės.

Kaip ir visais laikais dėstomas Aristotelis ir Platonas, ne kažin kiek naujo vertinant Martyno Mažvydo ar Kristijono Donelaičio darbus?..

Taip, konkretūs klasikiniai autoriai, senoji literatūra ar jau atgyvenusios kalbotyros kryptys – tikrai, ką čia pakeisi. Gali naujai pažvelgti, gali išstudijuoti ir suprasti, kas ir kodėl iki tavęs buvo, gali susieti su gyvenamu laiku. Vis dėlto ar tai yra tikroji fakulteto kaita, ar tai apskritai susiję su kaita. Reikia žvelgti į kitokio keitimosi galimybes, kurios jau gerokai pražiopsotos. Universitetas – tai ne tik studijos, bet ir mokslas. Universitetas – ne tik praeitis ir tradicija, bet ir dinamiškas šiandienos gyvenimas – ir ne tik paties universiteto, bet ir miesto, valstybės, pasaulio. Ir visos šios pusės turi derėti, žengti koja kojon. Vertindami fakultetą mes turime matyti ir studentą, ir dėstytoją, ir mokslininką, ir visą darbo rinką – tiek valstybės, tiek pasaulinės. Ligšiol į tai, man atrodo, per mažai kreipėme dėmesio.

Ar kas viešai svarstė: kiek filologų reikia mūsų visuomenei? Grynujų žodžio darbininkų – vertėjų, praktikų redaktorių, kitų literatūrinio darbo atstovų? Suprantama, dar mokytojų, dėstytojų. Jų poreikį suskaičiuoti nėra taip jau sunku. Kiek yra darbo vietų, tiek jų reikia. Neblogai turėti tuptų daugiau dėl sveikos konkurencijos. Per visas leidyklas, redakcijas, vertimų biurus, mokyklas, neišskiriant nė Briuselio su Strasbūru visai nesunku suskaičiuoti. Bet kiek apskritai visuomenei reikia aukščiausios prabos filologų, visuomenės kritikų, intelektualų, pagaliau – blaivaus proto žmonių? Jiems darbo vietos nekuriamos. Nemanau, kad galėtume atsakyti.

Šiandien Filologijos fakultete studijuoja beveik 1,5 tūkst. studentų. Jei pereisime per visus universitetus, susidarys gal apie 3 tūkst. filologų. Ar tiek filologų šaliai reikia? Be abejo, tiems mano minėtiems aukščiausios prabos filologams ugdyti(s) būtina kritinė masė.

Tačiau visada trūko, trūksta ir truks aukštos klasės specialistų.

Būtent. Neseniai kalbėjomės su Klaipėdos universiteto Humanitarinio fakulteto dekanu. Jis skundžiasi, kad trūksta aukštos kvalifikacijos specialistų, galinčių dėstyti. Bet tokių specialistų mes ir nerengiame. Mes tik teikiame galimybę studentui tapti tokio lygio specialistu. Ar tuo studentas pasinaudos? (Kam jam tai daryti, jei klodamas plyteles uždirbs penkiskart daugiau?)

Kad pažadų medus nevirstų degutu

Dabar, kai prabilta apie „studento krepšelį“, pradedu šiek tiek baimintis. Jeigu įgyvendiname tikrą konkurencinį „krepšelį“, tai, pasitelkę savo gražbylystę ir norėdami išgyventi, manau, mes į filologines specialybes sugebėtume privilioti studentų tiek, kiek panorėtume ir daugiau. Juk ir mūsų Filologijos fakultete galėtume, tarkime, studentų skaičių padidinti kad ir iki 3 tūkstančių. O kas paskui, kur ir ką dirbs baigę? Mes iš tikrųjų suvedžiosime ir apgausime jauną žmogų.

Ištis gražiomis prakalbomis, patraukliu žodžiu patraukti mokyklų abiturientus nėra sunku, tad universitetai turėtų jausti ir atsakomybę už savo viliones. Saldus pažadų medus gali virsti juodu degutu baigusiesiems universitetą.

Vilionėms galimybės begalinės, nes studijuoti Vilniaus universitete ištis įdomu, bet ką darbo rinka galės pasiūlyti baigusiesiems universitetus – štai svarbiausias klausimas. Kad ir koks intelektualus būtumei, „šventu dūku ir tabaku“ negyvensi – tai vienietams, bet ne tūkstančiams.

Ar tai universiteto problema? Prieš gerą dešimtmetį teko vienam gerbiamam rektoriui užduoti klausimą: ar universitetas jaučiasi atsakingas už diplomą gavusį ir

Į gyvenimą išėjusį savo absolventą?.. Atsakymas buvo toks: universitetas rūpinasi studentu tol, kol jis studijuoja...

Su tokiu požiūriu negaliu sutikti. Mes turime apie tuos jaunus žmones mąstyti ir kai viliojame studijuoti, ir kai jie universitetą palieka jau kaip diplomuoti specialistai. Kitaip – mes apgavikai. Suprantu, kad galimas ir toks požiūris: įgytas humanitarinis išsilavinimas nepakenks nei fizikui, nei medikui, nei ekonomistui. Jeigu dviem inžinieriams bus duota užduotis išgriauti pusę senamiesčio, nes reikia statyti naujus pastatus, tai humanitarinius pagrindus turintis inžinierius dar gerai pamąstys, ar tikrai reikia griauti. Kitas, bijau, bus tik aklas vykdytojas. Šia prasme, jei humanitarinį išsilavinimą vertinsime kaip bendrojo išsilavinimo pagrindą, universitetui gal ir tas pats, kas bus su jo diplomantu.

Vis dėlto mes gyvename konkrečiomis sąlygomis, konkrečioje darbo rinkoje, konkrečioje visuomenėje. Man labai skaudu skaityti tokius atsiliepimus: baigiau filologiją ir neturiu jokios specialybės... Iš tikrųjų mes ir neteikiame specialybės. Vadinas, jaunas žmogus, ateidamas į mūsų fakultetą, apsiriko. Arba dabartinės sistemos buvo nulemta taip, kad jis ėjo bet kur, kad tik patektų į aukštąją ir nesusigaudė, ko nori gauti. Jeigu žmogus nori įgyti konkrečią specialybę, turi eiti į kolegiją, bet jis kažkodėl eina į universitetą. Nemanau, kad universitetas turėtų pereiti prie konkrečių specialybių mokymo.

Vidurinė mokykla, net gimnazija, dar ne visada sugeba parengti jaunuolį gyvenimui. Daugelis dar nežino, ko nori.

Visiškai sutinku. Dabar kalbame apie akceleraciją, mėginame įteigti, kad šešiolikmetis viską išmano ir yra suaugęs žmogus, bet jis toli gražu dar nesugeba atsirinkti, kas jam svarbu, ir ko jis nori iš gyvenimo. Jaunimo socialinė branda toli gražu nėra vienoda, ne kiekvienas jaunuolis gali sąmoningai spręsti savo ateitį. To ir bijau – jaunuolis mano, jam įteigiama, visokie sociologiniai tyrimai patvirtina, kad jis pats renkasi gyvenimo kelią, bet dažnai matau, kad jo sąmoningos valios tik trupinėliai; visa kita – visuomenės, šeimos spaudimas, reklamos gražbylystė, stereotipai, nesusigaudymas ir t. t.

Vis dėlto plačiąja prasme universiteto uždavinys yra duoti žmogui išsilavinimą, o ką jis su tuo išsilavinimu darys – paties žmogaus reikalas.

Laikai keičiasi, kartu ir humanitarai

Pastaraisiais metais geriau ar blogiau parengti abiturientai ateina į fakultetą?

Nedrįsčiau teigti, kad šie laikai geresni ar blogesni, kad iš vidurinės ateina blogesni ar geresni abiturientai. Nepasakyčiau, kad vidurinėse blogiau išmokoma lietuvių kalbos ir kitų dalykų. Tiesiog laikai keičiasi, jie yra kitokie, tad ir abiturientai geriau moka vienus ar kitus dalykus. Tai turime priimti kaip tam tikrą duotybę ir nesukti sau dėl to galvos. Visi laikai geri. Klausimas, ar universitetas atitinka esamus laikus. Gal ne visada.

Gal kitaip reikėtų vertinti mūsų laikų filologinį, apskritai humanitarinį išsilavinimą? Vis labiau tenka balansuoti tarp žinomybės ir nežinomybės.

Greičiausiai taip ir yra. Konceptualioji krizė, kurią tikriausiai patiriame, mums neleidžia suvokti, kiek mes humanitariką turime puoselėti kaip absoliučią vertybę, jeigu esame konkrečios rinkos dalyviai.

Dažnai kartojate žodžius „rinka“, „rinkos reikalavimai“, „rinkos dalyviai“. Iš Filologijos fakulteto dekanu lūpų tai skamba, prisipažinsiu, ne visai įprastai. Mažiau nustebintų ekonomistai ar panašiomis sąvokomis mėgstantys žongliruoti fizikai.

Suprantu, bet gal čia lemia ir asmenybė? Vienas dalykas, jeigu kalbėsime apie prof. Viktoriją Daujotytę ar prof. Vytautą Radžvilą, kurie jau savaime yra mokslo ir kultūros vertybės, ryškios figūros. Jie yra tas pavyzdys, kurios turėtų siekti humanitarikos studentai. Tokio masto asmenybės pakyla virš visuomenės, kartais įžūlios ir nebrandžios, dievai žino, kur einančios, tokios asmenybės kritikuoja visuomenę, atskleidžia jos ydas. Jos yra suradusios savo nišą visuomenėje (ir „rinkoje“). Visai kas kita, jei kalbėsime apie „vidutinį“ filologą, kurį rengiame universitete, apie tą kritinę masę, iš kurios vėliau išauga iškilios asmenybės. „Vidurkis“ yra toks, koks yra.

Negalime iš Filologijos fakulteto padaryti vien intelektualų kalvės. Tam reikalui gal užtektų ir 100 studentų. Bet tada iš karto iškiltų fakulteto gyvenimo ar mirties klausimai:

kaip suderinti nustatytą iš aukščiau dėstytojų ir studentų santykį, iš kur paimti lėšų, kaip užtikrinti dėstytojų įvairovę, kaip vykdyti programas, kurioms irgi keliami kiekybiniai reikalavimai, ir t. t. Deja, kad ir kokie savarankiški bei laisvi būtume, esame tik sistemos dalelytė. Galime mėginti sistemą tobulinti ar keisti, kartais gal net ignoruoti, bet patys esame tos sistemos dalis. Jeigu jausčiausi esąs atsakingas tik už save, tai elgčiausi gal kitaip, bet šiandien esu atsakingas už jaunus žmones ir 150 dėstytojų, iš kurių kažkas jau nuo vasario mėnesio neteks darbo. Dėl viso to mąstydamas apie būsimus pokyčius, apie esamą krizę, negaliu gyventi vien tik dvasia. Priverstas mąstyti ir apie materiją – kapitalizmą, kuriame gyvename. Kitaip aš būčiau prastas dekanas. Tiesa, būtų gerai, kad ta materija visko neužgožtų.

Štai apie šias netektis ir pakalbėkime.

Manau, kad fakultete per pusmetį liks apie 125 dėstytojai. Universitete įsitvirtinę žmonės buvo geriausiai iš studentų, apgynę puikias disertacijas, daugelis iš jų gerokai viršija atestacinius reikalavimus. Ir vis viena su kai kuriais teks atsisveikinti, nes nėra darbo vietų. Pagal ministerijos patvirtintą finansavimą dvylikai studentų turi tekti vienas dėstytojas: $1400:12=116$.

O studentų skaičius nemažės? Vadinasi, dėstytojams darbo krūvis dar labiau didės?

Studentų skaičius iš principo negali mažėti, nes jį mažindami turėtume mažinti ir dėstytojų skaičių. Susisiekiantys indai. Filologijos studijoms pagal naujausius reikalavimus numatyta 12 studentų 1 dėstytojui. Retoms kalboms, kurių nemokoma vidurinėse mokyklose, numatyta 7 studentams 1 dėstytojas. Taigi, kaip jau sakiau, dėstytojų skaičius turėtų svyruoti nuo 116 iki 125. Pavasarį buvo apie 150.

Formalizavimas niekada nesukels pasigėrėjimo. Ypač tarp humanitarų.

Formulistiniai reikalavimai iš tiesų humanitarams dažnai diktuoja, ko iš tikro neturėtų būti. Kartais prisiformalizuojama tiek, kad mėginama suderinti iš principo nesuderinamus dalykus. Matematikoje ar fizikoje kartą galima išspręsti lygtį, iš kurios gims disertacija, o fizikas gali gauti net Nobelio premiją už prirašytą puslapį. Filologijoje to nėra. Solidus filologinis tekstas vargu ar kada bus vieno puslapio.

Fiodoro Tiutčevo kad ir vienas vykęs eilėraštis amžiams patenka į literatūros klasiką.

Čia prakalbome apie visai kitą veiklos sritį – apie kūrybą. Poetų Filologijos fakultetas nerengia.

Iš Sarbievijaus kiemelio aplinkos išaugę poetai ir rašytojai – o jų labai daug prisirinktų per Filologijos fakulteto istoriją – taigi jie Universitete nebuvo ugdomi kaip poetai? Išaugo tarsi savaime, kaip savotiška ir iš aukščiau duota dovana?

Nepasakyčiau, kad neugdomi. Programose tikrai mokymo kurti poeziją ar prozą nėra. Greičiau mokome kritikuoti tai, kas parašyta kitų. Kūrėjai yra bendro humanitarinio Universiteto auklėjimo ir ugdymo rezultatas. Dar šiandien prisimenami amžinąjį atilsį profesorės E. Bukelienės literatūrų būreliai, kitų dėstytojų literatūrų veikla, neužmirštami „Filologijos rudenys“. Visa tai, aišku, skatina kūrybai. Bet juk tuose būreliuose ir renginiuose yra ne vien filologai.

Kita vertus, nedera pamiršti to fakto, kad vidurinė mokykla dažnai skatina lyriškesnės jausenos moksleivius, sugebančius rišliau dėstyti ir literatūriškai apdoroti savo mintis, eiti į filologiją. Tokį vaiką paprastai traukia kalbos, literatūra. Filologijos fakultete toks jaunuolis gauna žinių ir universitetinės kultūros pagrindus. Tai tik sustiprina jo talentą, jeigu jis jį turi, padeda išplėtoti kūrybinius gebėjimus. Todėl kūrybinį pradą turi didesnė negu galima tikėtis filologijos studentų dalis.

Bet apskritai nedera pamiršti, kad ne Filologijos fakulteto užduotis ugdyti rašytoją. Maironis ir Vaižgantas buvo kunigai...

... o Ričardas Gavelis ir Kazys Almenas – fizikai.

Teisingai. Kūryba yra žmogaus būseną, nepriklausanti nuo žmogaus profesijos ar kasdieninės veiklos – bet kuriuo atveju ji prasiveržia. Nemanau, kad Filologijos fakultetas turėtų labai padėti tapti poetu ar rašytoju. Tiesiog čia susikaupia daugiau prie literatūrinės

kūrybos linkusių žmonių. Akivaizdu ir tai, kad mūsų dėstytojai jauno žmogaus sugebėjimus sustiprina, sugeba sveikai pakritikuoti, paskatinti, taigi ir orientuoti.

Profilis

Kaip apibūdintumėte Filologijos fakulteto profilį? Dabartinį ir būsimąjį.

Jeigu kalbėtume mažiau žinančiam žmogui, tai sakytume, kad filologija yra veikla, skirta tyrinėti tai, kas žmogaus sukurta žodžiais, kalba, apimant platesnius kultūrinius aspektus. Tas tyrinėjimas aprėpia pačią kalbą kaip sistemą su visomis jos atmainomis, visokiausius tekstus, aišku, ir grožinę kūrybą, taikomi naujausi mokslo pasiekimai, randasi tarpdisciplininių tyrinėjimų, tikiuosi, rasis ir tarpdisciplininių studijų, pavyzdžiui, kompiuterinė lingvistika, baltų studijos ir panašiai. Manau, kad filologiniai tyrinėjimai, kalbės, viso to, kas žmogaus sukurta žodiškai, vienaip ar kitaip veda prie žmogaus sąmonės ir būties pažinimo, konstravimo, modeliavimo.

Šiandien fakultetas iš visos tos gausybės galimų krypčių pirmiausia minėtinas kaip baltistikos centras, lietuvių literatūros teorijos ir literatūros istorijos centras. Tai ir vertimo specialistų rengėjas, kurie konkuruodami su kitais Lietuvoje parengtais specialistais paprastai laimi ir užima vertėjų vietas Briuselyje, Strasbūre, Liuksemburge ir panašiai. Orientuojamės ir į mums Lietuvoje retesnių kalbų studijas – slavų, skandinavų ir kt.

Tai fakulteto stiprybės. O silpnybės?

Pavėlavom laiku stipriau kibti į kompiuterinės lingvistikos tyrinėjimus. Šios srities tyrinėjimus plėtoja Vytauto Didžiojo universitetas, bet nemanau, kad tai gali būti pasiteisinimas mūsų fakultetui.

Būtina imtis naujų tyrinėjimo krypčių, tačiau kai dabar kalbame apie dalies esamų darbuotojų atleidimą, tai sunku kalbėti apie naujų priėmimą.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

MOKSLO LIETUVA 2007 m. vasario 15-28 d. Nr. 4 (360)

Permainų vėjuose (2)

Mokslo institucijose

Pradžia Nr. 3

Vasario 1-ąją Vilniaus universiteto Filologijos fakultete užbaigtas pirmasis reformos etapas, nelaukta net rugsėjo 1-osios, t. y. datos, kai turėtų būti pradėta šalies aukštojo mokslo reforma. Kalbindami Filologijos fakulteto paskirtąjį dekaną doc. dr. Antaną Smetoną, tikimės skaitytojus iš pirmų lūpų supažindinti su darbais, kurie artimiausiu metu numatyti fakultete.

Pradėta nuo finansinės tvarkos įvedimo

Ar nebus taip, kad paskirtąjį dekaną Antaną Smetoną kai kas fakultete pradės vertinti kaip negailestingą ir besielį reformatorių?

Atėjau ne iš peties kirsti, bet įvesti pirmiausia finansinę tvarką. Imdamasis dekaną pareigų gerai suvokiau, kad turėsiu

daryti ir kai kuriuos labai nepopuliarius sprendimus. Visą ligšiolinę pertvarką nuo praėjusio rudens aš pavadinau dar ne reforma, o finansinių reikalų sutvarkymu. Finansai yra toks dalykas, kurį privalome susitvarkyti ir šventai laikytis. Jeigu egzistuoja finansų ribos, tai institucijos pareiga tų ribų neperžengti. Pastaraisiais metais į tai nebuvo reikiamai atsižvelgiama, o mums teks. Jei valstybei atrodo, kad fakultetui turi užtekti 3 mln. litų per metus, iš tiek ir teks gyventi. Ir taškas. Jokių apeliacijų. Kas su tuo nesutinka ir mano, kad valstybė neteisi – keisti padėtį yra numatyti keli būdai: kolektyvinė sutartis, profsąjungos, streikas ir pan. Mes, filologijos dėstytojai, atrodo, iki to dar nepribrendome. Greičiau pribręs, manau, studentai. Vadinasi, leisime pinigų tiek, kiek nustatyta valstybės dabar. Tai akivaizdu. Kai Senate svarstoma, kiek reiks vėl pridėti filologams, filosofai, istorikai ar teisininkai klausia: o kodėl ne jiems? Ir aš juos suprantu, juk negalima visą laiką gyventi kitų sąskaita. Šioje vietoje teks įvesti tvarką, kad ir kokia negailestinga ji būtų.

Kokį siūlysite tvarkos įvedimo mechanizmą?

Tikroji reforma prasidės nuo vasario 1 d., pirmasis reformos žingsnis bus dekanų rinkimai. Kol kas esu skirtasis dekanas, o fakultete dekanas turi būti išrinktas. Žinoma, gali manęs ir neišrinkti, bet tada bus kitas žmogus. Ką jau pavyko nuveikti, fakulteto darbuotojai mato, kuria kryptimi suku fakultetą – taip pat regi. Balotiruodamasis į dekanus pateiksiu Filologijos fakulteto viziją, pasistengsiu išdėstyti savo nuostatas.

Visi dėstytojai yra konkursiniai. Žiūrėsime, kiek fakultetui reikia etatų, į tuos etatus skelbsime konkursus ir tas vietas dėstytojai užims pagal konkurso rezultatus. Gali laimėti ne vien mūsų fakulteto dėstytojai – konkursai atviri. Kiek reikės etatų – svarstymo ir diskusijų objektas. T. y., turime nustatyti maksimalią ribą, bet sutvarkius programas, galima pradėti kalbėti apie etatų taupymą. Tada galėsime arba didinti algas, arba mažinti krūvius, arba išlaikyti mokslininkų etatus. Spręs fakulteto Taryba.

Arba štai studijų programas. Jeigu į jas priėmėme studentus, tai jas reikės baigti, ir tie dėstytojai turės jas užbaigti, net jei nelaimėtų konkursų. Jeigu žmogui iki pensijos liko metai ar kiek daugiau, tai būtų nežmoniška jo atsisakyti. Sudarysime su jais atitinkamas sutartis, kad ir jiems būtų gerai, ir kad fakultetui nebūtų naštos. Prof. V. Daujotytė-Pakerienė buvo teisi, kai reformos apmatuose reikalavo įrašyti papildomą sakinį: kad viskas būtų daroma humanizmo dvasia. Tokie ir panašūs etatų tvarkymo „galiukai“ tęsis dar porą metų.

Modulinės sistemos link

Kas laukia studentų? Juk reforma nepraeis ir pro juos.

Panagrinėjęs Vakarų (ir ne vien jų) patirtį siūlysiu fakultetui pereiti prie modulinį studijų. Jų supratimas įvairiuose universitetuose skiriasi, bet gal praverstų laikytis bendrosios linijos. Turint galvoje, kad humanitarinis išsilavinimas savaime yra vertybė, universali vertybė ir kitų studijų krypties atstovams, bet kurios žmogaus veiklos rimtas pagrindas, neturėtume bijoti ir mes, filologai, pereiti prie modulių. Du trečdalius kreditų sudarytų specialybės modulis (pagrindinis kursas), trečdalis kreditų galėtų būti laisvai pasirenkami moduliai.

Iš filologijos disciplinų?

Ne tik, bet iš bet kurių laisvai pasirenkamų sričių: informatikos, chemijos, ekonomikos ir t. t. Jeigu žmogus studijuoja literatūrą, o baigęs studijas norėtų atidaryti savo knygynėlį, tai verkiant jam būtini ekonomikos pagrindai. Juk žinome, kad ne visai linksmai baigiasi kai kurių filologų mėginimai imtis knygų prekybos verslo. Štai Marijos Šlapelienės arba Panevėžio knygynai. Jiems vadovavo ne tik intelektualai, bet ir, mūsų laikų žodžiais, puikūs vadybininkai, verslininkai. Ir tai mes kažkodėl užmirštame. Toks studijų modelis neuždraudžia būti ir „grynam“ filologui, gilintis būtent į humanitarines specialybes ne vien kituose fakultetuose, bet ir mūsų kieme. Kitų aukštųjų mokyklų patirtis rodo, kad apie 80 proc. studentų renkasi tos pačios krypties studijų modulius, vadinasi grynujų filologų nepristigsime. Jeigu bus studijuojama lietuvių literatūra, niekas netrukdytų pasirinkti papildomą kalbotyros modulį arba kokį meno istorijos modulį. Ir nebūtinai mūsų universitete – galima ir užsienyje.

Ar tokie filologai bus stipresni?

Manau, kad taip jie pirmiausia bus mažiau unifikuoti, geriau prisitaikę prie besikeičiančio pasaulio. Kai kam tai galės būti tiesiog įdomumo dėlei gautas išsilavinimas – juk kitų specialybių studentai irgi galėtų rinktis mūsų siūlomus modulius.

Bet tam reikia ir geros nuovokos, kad tuščiai nebūtų iššvaistytas studijų laikas.

Be abejonių, reikia ir labai sąmoningo studento. To mes ir tikimės iš savo studentų. Tarkime, būsimasis ekonomistas arba tarptautininkas gal rengiasi dirbti musulmonų kraštuose. Kas jam trukdo pasirinkti kartu ir modulį Arabų kalba, visuomenė, kultūra? Jeigu tokį modulį pasidarytume, taptume reikalingi ir kitiems fakultetams. Būtent tai ir būtų tikroji pertvarka.

Tik kur čia naujovė, argi ne taip dirba daugelis universitetų? Kad ir pagal „Socrates/Erasmus“ programą.

Taip, mūsų fakultetui (ir universitetui) – tai naujovė. Tikriausiai būtent tai ir įrodo reformų stygių ir būtinumą. Mums reikia prisitaikyti prie to, kas vyksta visame pasaulyje. Kodėl to ligi šiol nedarėme, man sunku pasakyti.

Prisiminėme Erasmus mainų programą. Suprantu, kai anglistai išvažiuoja į Anglijos universitetus. Bet štai noriu lituanistą išsiųsti vienam semestruui pagal šią mainų programą. O jis privalo laikytis mūsų programos. Tarkime, šį semestrą fakultete skaitomas lietuvių kalbos sintaksės kursas, o mūsų studentas tuo metu išvažiuoja į kurį nors Čekijos universitetą, ten susirenka 20 kreditų. Mums teks juos užskaityti ir šiam studentui išduoti lietuvių filologijos diplomą (be lietuvių kalbos sintaksės). Tai koks iš jo tada lietuvių kalbos specialistas? Deja, šiandien taip vyksta. Daug ką turėtume kitaip daryti.

Kartais girdžiu pasvarstymus, kad iš 160 kreditų pagrindinei specialybei palikus 100–120 kreditų – neužteks geram specialistui parengti. Tačiau niekas netrukdo tuos 60 kreditų pasirinkti taip pat iš filologijos. Štai tada tapsime humanitarinio išsilavinimo teikėjai, o kaip žmogus jį panaudos – jo reikalas.

Humanitarika – valstybės vidaus reikalas

Ar nebūtų galima drąsiau plėtoti tarpfakultetines disciplinas?

Iš dalies lyg ir pradėdame, štai pasikvietėme vieną Matematikos ir informatikos fakulteto dėstytoją, vienas kitas projektas asmeninių ryšių forma atliekamas su kai kurių tikslųjų disciplinų dėstytojais.

Įvairiuose konkursuose skatinamas tarpdisciplininis bendradarbiavimas.

Gal vykdant konkursus pavyktų išlaikyti ir daugiau fakulteto dėstytojų?

Kyla dvi didelės problemos. Pirmoji – patys žmonės. Jeigu dėl dalykinės specialistų kompetencijos netenka abejoti, tai vis dar vyrauja klasikinio tipo mokslininko tipas, kuris įpratęs turėti konkrečią darbo vietą ir dirbti tradiciškai. Jis gali padaryti daug naudingų darbų, prirašyti gerų knygų, bet jeigu jam reikės lakstyti po firmes, po fondus, prirašyti krūvas pareiškimų ir popierių, dar prie viso to parašyti finansinius projektus ir ataskaitas... Ne kiekvienas mūsų dėstytojas tai sugeba ir apskritai nenori to daryti – neliks gi laiko mokslui.

Antras lazdos galas – patys fondai. Jų vadovai nelabai suvokia humanitarinių mokslų specifiką. Filologiniai mokslai ne visada orientuoti tik į pasaulinį mokslą, bet į labai konkrečią visuomenę. Jeigu esu informatikas ar fizikas, tai skelbtis kur nors Silikono slėnyje man yra garbės ir prestižo reikalas. Tačiau baltistui garbės reikalas išsispausdinti ne kur nors kitur, o būtent Vilniuje, nes čia yra šios mokslo krypties pasaulinis centras. Užsienio baltistai jaučiasi labai pagerbti, jeigu jų straipsnis pasirodo Vilniaus universitete leidžiamame žurnale Baltistica. Tačiau mūsų mokslo formalistai to nesupranta ir kartais užsienio spaudoje paskelbtus straipsnius vertina labiau. Labai nesunkiai galima išsispausdinti straipsnį apie

kokias raseiniškių priegaides kokiame nors Vokietijos žurnale. Tik ten niekam tas straipsnelis nebus įdomus, vargu ar jį kas skaitys ir tai jokia vertybė – svetur tokį straipsnį išspausdinti.

Bet mes nukrypome nuo europinių fondų, apie kuriuose ir norėjau pasakyti savo nuomonę. Europiniai fondai remia projektus, kurie orientuoti į visos Europos visuomenę – ekonomikos plėtrą, darbo jėgos pokyčius ir panašius reikalus. O humanitarika yra mūsų visuomenės vidaus reikalas. Tokius tyrimus, kurie siejasi su specialistų kokybės gerinimu, tarpdalykinius, į vertimą, užsienio kalbų mokymą, tekstynų lingvistiką orientuotus projektus tie tarptautiniai fondai gal ir parems, bet vargu ar didesnę perspektyvą turės, pvz., lietuvių kalbos dialektologiniai tyrinėjimai. Todėl ir manau, kad nuo fundamentinių lituanistinių tyrimų tarptautiniai fondai yra pernelyg toli. Aišku, įvairiai gudraujama, bandoma lituanistinius projektus pateikti neįprastais aspektais, tada kartais ir pavyksta laimėti konkursus. Bet tai ne sistema.

Lietuvos valstybės įsteigti fondai taip pat truputį nerimti. Štai Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas. Kai paskelbiamas metų projektų konkursas, tai juk iki sausio 1 d. būtų gerai žinoti, ką dirbsi ateinančiais metais. Ne, tik nuo sausio vidurio iki vasario vidurio priimamos paraiškos, iki vasaros pradžios bus svarstomos ir, galbūt, liepą sužinosime, kad gausime paramą. Po vasaros atostogų grįžę imsime darbo. Gerai, jeigu 20 tūkst. litų – išleisti bus nesunku. O jeigu gausime 300 tūkst. litų ir atsiskaityti reikės iki gruodžio 20 dienos? Pinigų stinga, o įsisavinti neįmanoma. Tokiomis aplinkybėmis sunku kalbėti apie galimybę filologams verstis iš projektų vykdymo.

Šiandien filologai reikalingi, apskritai filologine veikla jie verčiasi neprastai. Įsidarbinimas geresnis nei daugelio kitų mokslo krypčių atstovų. Bet tai nėra pakelta iki institucinio lygmens, viskas paremta daugiau privačia iniciatyva. Kaip tai susieti su dėstyimu, mokslo tiriamuoju darbu? Kaip įtraukti į tą veiklą studentus? Kaip pasisamdyti geriausius pasaulyje lektorius? Kaip pasiekti, kad iš universitetų neišsilakstytų paskutiniai entuziastai? Žvilgtelėkime į lektorių algalapius ir praeis noras apskritai priartėti prie šios sistemos. Problemų kamuolys labai didelis. Tikiuosi, Filologijos fakultetas pribrendo šioms problemoms spręsti. Kuo viskas baigsis, ateitis parodys.

Etatų mažėja

Kas nutiko, kad pastaruoju metu daug kalbama apie slavų filologijos naikinimą fakultete?

Tai tik suinteresuotų ir neaiškių tikslų turinčių asmenų keliamas triukšmelis. Kaip jau sakiau, reformos imtis buvome priversti dėl visiškai objektyvių priežasčių.

Pirmiausia, finansavimo stoka. Pagal ministerijos patvirtintą finansavimo formulę fakultetui priklauso 12 studentų vienas dėstytojas: $1400 \text{ studentų} / 12 = 119 \text{ dėstytojų}$. Reformos pradžioje buvo 150 etatų (taigi, per daug). Turint galvoje ir nuolat nevykdomą numatytą finansavimą, etatų turi mažėti dar daugiau.

Antra, vidinės disproporcijos. Maždaug 130-čiai studentų vokiečių filologai turi 10 dėstytojų etatų, o slavų filologai turėjo reformos pradžioje 24 etatus – tai neteisinga ir, matyt, palikta iš anų laikų. Šiuo metu slavų filologų liko 17 etatų. Kadangi slavų filologijoje didesnė programų įvairovė, tokia disproporcija jau beveik priimtina (turint galvoje, kad dar liko keletas etatų, kurie palikti trumpam laikui iki pensijos ir kuriems nebus skelbiami konkursai, kai žmonės išeis).

Reformuojant fakultetą ir kitose katedrose etatų mažėjo (Polonistikos centre sumažėjo 2 etatais, Baltistikos katedroje – 2,5 etato, Klasikinės filologijos – 2 etatais ir t. t.). Sujungus dvi slavistų katedras, nors sumažėjo 7 etatais, palikti fakultetą teko tik 3 dėstytojams. Baltistikos katedroje paliko fakultetą irgi 3 dėstytojai. Taigi, visokios kalbos apie kai kurių specialybių skriaudimą yra visiškai be pagrindo. Kitos katedros elgėsi kitaip, pavyzdžiui, polonistai sutarė sumažinti užimamų etatų dalis, todėl sumažėjo jų etatų, bet ne žmonių, skaičius.

Dar eskaluojamas Rusų filologijos katedros pavadinimo klausimas. Pavadinimas Slavistikos katedra buvo pasirinktas dėl visiško vykdomų programų atitikimo (čekų, serbų, rusų, kroatų filologijos). Istoriniai motyvai palikti Rusų filologijos katedros pavadinimą yra be pagrindo, nes 1803 m. įkurta katedra buvo vadinama Slavų raštijos katedra. Reformuojamų

slavų katedrų viduje irgi nebuvo vieningo sutarimo dėl pavadinimo. Šiuo metu katedra vadinama Slavistikos katedra, tačiau jei bus didelis noras ir pakankama argumentacija, prie šio klausimo galima sugrįžti po metų ir gražinti Rusų filologijos katedros pavadinimą – fakulteto vadovybei tai ne principinis klausimas.

Bus daugiau

Kalbėjosi **Gediminas Zemlickas**

MOKSLO LIETUVA 2007 m. kovo 1-14 d. Nr. 5 (361)

Permainų vėjuose (3)

Mokslo reforma

Pabaiga. Pradžia Nr. 3

Vasario 1-ąją Vilniaus universiteto Filologijos fakultete užbaigtas pirmasis reformos etapas, nelaukta net rugsėjo 1-osios, t. y. datos, kai turėtų būti pradėta šalies aukštojo mokslo reforma. Kalbindami Filologijos fakulteto paskirtąjį dekaną doc. dr. Antaną Smetoną, tikimės skaitytojus iš pirmų lūpų supažindinti su darbais, kurie artimiausiu metu numatyti fakultete.

Kovo 2 d. VU Filologijos fakultete vyks dekanų rinkimai. Iki šiol A. Smetona – vienintelis kandidatas į šias pareigas.

Pralenkė Prezidentą

Pradėtąja reforma lenkiate Lietuvos Prezidentą Valdą Adamkų ir šalies politines partijas, kurie aukštojo mokslo reformą žada nuo rugsėjo 1 d.

Kai mokslo ir studijų reformos imasi politikai, man tai truputį panašu į priešrinkiminius šurmulius. Ir štai kodėl. Norint reformuoti aukštąjį mokslą, būtina peržiūrėti studijų programas – tai universiteto gyvenimo pagrindas. Reformuodami programas, reformuosimės ir patys. Galime viską aplink pertvarkyti, bet jeigu programos išliks tos pačios, jokios reformos čia nebus. Štai kodėl man kelia šypsena politikų mėginimai reformuoti aukštąjį mokslą. Studijų programas reformuoti gali ne politikai, bet tik patys universiteto dėstytojai. Iš tiesų politikai gali pakeisti finansavimo tvarką (kuri šiandien siaubinga), reguliuoti priėmimą, bet ar tai aukštojo mokslo pertvarka? Skirkime vadybą, valstybės švietimo politiką nuo studijų reformos. Tai susiję, bet tai nėra tas pats. Akademinė bendruomenė apskritai į šį šurmulį neįtraukta.

Kai bandau dėlioti fakulteto ateities vizijas, labai dažnai pamąstau, ar kaip tik aukštesnės instancijos netrukdyt keisti studijų procesą, nes šiaip tokios reformos išeitų už dabar apibrėžtų ribų. Pavyzdžiui, Studijų kokybės vertinimo centras mėgina diktuoti studijų programų formą, visoms studijų kryptims parašyti reglamentai. Rimta reforma pažeistų tuos reglamentus – kiek mus toleruos, kol kas neaišku. Beje, įdomu tai, kad filologijai reglamento dar nėra. Tai reiškia, kad ši sritis nėra taip jau ligi galo aiškus dalykas. Iš Europos universitetų principus gal ir galime paimti, bet to maža. Svarbu atsižvelgti į rinkos dalykus (ką ruošiam ir kam) ir gal pamatyti visai kitaip tas programas.

Šešeriopa kaina

Praėjusiais metais spaudos konferencijoje su Vilniaus universiteto ir Filologijos fakulteto vadovais kalbėta, kad kai kurių specialybių rengimas pernelyg brangus, tiesiog ne pagal kišenę fakultetui. Mintyje turėta retos kalbos, kur studentų nedaug, o dėstytojai su jais vis viena turi dirbti.

Visiškai teisingai, ta mūsų studijų programų neaprepiama įvairovė prie to ir veda. Antai studijų reikalų prodekanė pateikė galutinį programų ir jų variantų skaičių – 72. Manau, kad tokios įvairovės nepakeltų ne tik filologų, bet ir nemenko banko biudžetas. Kiek reikia kas metai paruošti baltistų? Čia kalbu ne apie humanitarinį išsilavinimą, o apie mokslinį darbą:

kiek reikia naujų mokslininkų? Lietuvių kalbos institutas kasmet priims po vieną, gal du (ir dar klausimas, ar kasmet). Šalies leidyklos dar vieną ar du priimtų. Ir savo fakultete vieną pasiliktume. Viskas. O kad grupė normaliai funkcionuotų, pagal nustatytas finansavimo normas turi būti mažiausiai 12 studentų. 2006 m. mūsų baltistų magistrantūrą baigė 2 studentai! Vadinasi jų parengimas buvo šešiskart brangesnis nei leidžia normos. Beje, ne tik nustatytos normos čia kalčiausios. Kai ateina pirmakursis, aš juk negaliu nuspręsti – tas bus mokslininkas ir su juo dirbsiu, o šitų man nereikia, tegu eina vadybos studijuoti. Specialistui, mokslininkui parengti reikalinga tam tikra kritinė masė, iš kurios išauga vienetai. O kiti gavę išsilavinimą turi neprapulti rinkoje. Arba serbų filologijos programa – šeši studentai. Pagal normas priklausytų 0,8 dėstytojo, turime vieną, o reikėtų bent trijų. Ką tai reiškia? Pirma, lėšos švaistomos kitų programų sąskaita. Antra, kelia rimtų abejonių rengiamų specialistų kokybė. Žodžiu, fakultetas nuėjo platyn, o ne gilyn. Nesakau, kad negalėtume sudaryti stiprių retų filologijų dėstytojų komandų. Galėtume, bet tam neturime pinigų. Tad ir nėra ko šokti aukščiau bambos. Retoms filologijoms, negausioms studijų programoms reikalingas tikslinis valstybės užsakymas. Nėra – ir neturime to daryti, nes kitaip žlugdome pagrindines filologijas, iš kurių gyvename, kurias privalome išlaikyti, kad ir kokia būtų valstybės politika (pavyzdžiui, lietuvių, baltų filologijas).

Kokią išeitį siūlote?

Išeičių reikia ieškoti. Deja, dažnai susiduriame su paprasčiausia inercija: kaip dešimtis metų ligi šiol buvo, taip ir toliau tebūnie. Iš dalies sutinku, kad taip mąstyti kai kada gal ir reikėtų, nes, pavyzdžiui, klasikinei filologijai jau du tūkstančiai metų ir vargu ar čia ką labai pakeisi. Tačiau kai ką keisti savo fakultete vis dėlto privalome.

Štai imkime kad ir tą pačią magistrantūrą, kurioje mūsų fakultete kartais studijuoja 2 studentai kurse. Kaip pasiekti, kad grupėje būtų 12–15 studentų – tik tada nebus nuostolinga juos ruošti, pateisinsime dėstytojų etatus. Paprastai magistrantūroje studijuojama viena iš dviejų filologijos krypčių – kalbotyra arba literatūrologija. Jeigu kalbotyra yra mokslas, tai šio mokslo bendrieji metodologiniai principai visur turėtų būti tie patys – Prancūzijoje, Anglijoje ar Vokietijoje. Jei pamėginsime formuluoti kokius nors „tautinius“ metodologinius principus, man atrodo, sėkmingai pasuksime nuo mokslo tikėjimo link. Jeigu taip, tai kas mums trukdo sujungti visus magistro kalbotyros specialybės studentus į vieną grupę? Anglų kalbotyra, baltų kalbotyra, lietuvių kalbotyra, prancūzų kalbotyra (į pastarąją stoja irgi po 1–2 studentus, todėl jų apskritai priimti negalėtume), rusų kalbotyra – visus šių specialybių magistrantus surenkame į vieną kursą ir suformuojame normalaus dydžio grupes. Padarę bent pusę bendrųjų kursų, privalomų visiems kalbotyros specialybės studentams, toliau galėtume mažyčiais pogrupiais imtis specialiojo rengimo pagal skirtingas filologijas.

Neįžvelgiu čia ypatingos naujovės: fizikai, matematikai taip dirbo jau prieš daugelį metų, kai kuriuos bendruosius kursus klausydavo drauge didžiosiose auditorijose. Man regis, taip panaudojama ir Medicinos fakulteto didžioji auditorija.

Aišku, kad čia nieko naujo. Bet kai studijavau, daug daugiau klausydavomės bendrų paskaitų, pavyzdžiui, lituanistai su anglistais – dabar, deja, tai labai sumažėjo, ypač magistrantūroje. Tačiau kai pradėdau šnekėti su konkrečių programų vykdytojais, man sakoma: ne, mums to ar ano nereikia, bet reikia ko kito. Mums labai svarbūs ir nepakeičiami specialieji dalykai, todėl bendrųjų nėra kur sukišti, ir apskritai, ar jų reikia. Kam anglistui lietuvių literatūra, o lituanistui lotynų kalba – gal aš nepakankamai išmanau ne savo

programos specifiką. Gal ir neišmanau, bet tada apninka abejonės, kuo mes užsiimame: mokslu ar tikėjimu?

Apskritai, į beribes ir besaikes naujoves žiūriu gana skeptiškai. Manau, neturime specialiai kurti naujovių, nėra reikalo išradinėti dviračių. Reikia dairytis aplinkui atmerktomis akimis ir atvira širdimi, stebėti kas vyksta kituose universitetuose ir pasinaudoti jų gerąja patirtimi, aišku, prieš tai įvertinę, kaip ji gali prigyti arba mutuoti vietos sąlygomis. Beje, tai tinka ir viso mokslo reformai: jei išradinėsime dviračius arba akiai perimsime mūsų sąlygoms visiškai netinkamą patirtį – bus šnipštas.

Kartais ir mados veikia

Nepriklausomybės pradžioje filologai išgyveno gal net ypatingos euforijos metą: nukrito ideologiniai pančiai, atsivėrė vartai į Vakarų universitetus, o universitetas pradėjo bendradarbiauti su užsienio ambasadomis, kurios ne vieną fakultetą parėmė vertingomis knygomis, leidiniais, taip pat ir aparatūrinėmis mokslinio tyrimo priemonėmis. Dabar to pakilimo, sveiko blizgesio filologų akyse nematau... Žmonės tarsi prislopinti, prislėgti. Nesidžiaugiama naujomis specialybėmis, glaudinamos senos. Gal paviršutiniškas įspūdis?

Žinote, kažin, ar tai pagrindinė euforijos priežastis. Euforija nuo stebuklo – nepriklausomybės atgavimo. O visokie ideologiniai pančiai, Vakarų universitetai, ambasados ar gali kelti kokias euforijas. Nereikia pamiršti, iš kokio sovietmečio etapo atėję dabartiniai pusamžiai (esantys profesinės brandos zenite) filologai. Jie juk neprisimena per prievartą pirštų pseudomokslinių Maro teorijų, literatūros profesorių išvijimo, plenumų nutarimų ir pan. Pagrindinės filologų pajėgos šiandien yra iš besibaigiančios Brežnevo epochos, gorbačiovinės perestroikos – puikiai prisimename, kas tai buvo. Truputis dvasinės opozicijos, konformizmo, norintiems prieinami Vakarų autoriai, visai neblogas materialus būvis. Inteligentas – visada opozicijoje valdžiai. Gera buvo opozicijoje prie Brežnevo, o dabar staiga paaiškėjo, kad reikia būti opozicijoje savai valdžiai. Ideologiniai pančiai buvo, bet kaip į juos pažiūrėsi. Kalbotyroje – grynas formalizmas: vieną kitą įžangoje reikalingą citatą įkišai ir ramu – toliau rašai kaip tau atrodo. Literatūroje gal ir baisesnė buvo, bet kiek jie savi nusistatę, o kiek iš viršaus primesti – didelis klausimas (kur to meto „literatūra iš stalčių“?). Manote, kad šiandien ideologinių pančių nėra? Pamėginkite kokia jautria tema (gėjų, nacių ar teroristų) turėti savo nuomonę, besiskiriančią nuo oficialiosios linijos! Pats save pagaunu svarstantį, ar tarp jautrių temų paminėti žydus ar ne. Ar tai ne pančiai? Žodžiu, visiškai be pagrindo filologo būsenos kaitos schema: tada – blogai, vėliau – gerai, dabar – vėl blogai. Pasaulis įvairus, spalvotas, ir visada gali būti visai ir dėl įvairių priežasčių.

Grįžkime prie Filologijos fakulteto. Man atrodo, kad universitete apskritai susikūrė tokia ramybės oazė kunkuliuojančios rinkos vandenyne. Statutas lyg ir kitokį būvį įtvirtina – kiekvienas turėtume kovoti dėl konkursinės vietos, laimėti arba pralaimėti (jei atsiras geresnis pretendentas), nebijoti atsidurti už universiteto ribų, pasitempti, pasisemti patirties ir vėl sugrįžti, konkuruoti su kolegomis iš kitų universitetų ir institutų. Deja, taip nėra – beveik visi konkursai vienas į vieną vietą (tai fikcija), užtikrinta (nors ir nepelninga) darbo vieta iki pensijos, ramus kilimas karjeros laipteliais nuo asistento iki profesoriaus, darbo kontrolė minimali. Visa tai šiandien griūva, todėl priblėso žvilgsniai, atsirado diskomforto būsenos. Manau, praeis, konkurencinė būsenos yra natūrali. Antai, viena nelaimėjusi konkurso ir atleista dėstytoja metė man kaltinimą – sunaikinau pieraišumą prie universiteto. Svarstau, o gal tai pagyrimas? Ar neprisimename dar nesenų laikų pagyrų: „išdirbo vienoje darbo vietoje 40 metų!“ Tai kaip suprasti darbuotojų mobilumo skatinimą? Arba kita dėstytoja, irgi atleista: tikrai žinau, kad pažįstami pasiūlė kitą dėstytojo darbo vietą, bet ji atsisakė. Jei ne fakultete, tai niekur! – taip reikia suprasti. Man atrodo, kad tai nenormalu. Gal tas užsisėdėjimas ir prisirišimas prie darbo vietos kaip tik ir yra sovietmečio dvasinis relikvas. Kita medalio pusė – sugrįžta mokslo daktarai iš užsienių. Kaip puiku, priimkime, kurkime jiems darbo vietas! Tai irgi perdėta – yra konkursai, tegu lygiomis teisėmis konkuruoja dėl esamų darbo vietų su esamais dėstytojais. Aišku, kad tokiomis sąlygomis pradėti gyventi labai sunku ir neįprasta. Bet aš to sieksiu, o universitetas nuo to tik laimės.

Žodžiu, pakilimas, sveikas blizgesys į filologų akis dar sugrįš, tik reikia nusipurtyti snaudulį, įsileisti gaivesnio vėjo ir prie to priprasti. O naujų specialybių kūrimas arba senų glaudinimas yra natūrali kasdienio mūsų darbo dalis, kuri turėtų labai palengvėti su jau minėta moduline sistema. Jei ją įsivesime, kas studentui trukdys pasirinkti šalutinį ar

gretutinį studijų modulį? Dabar yra kelios gretinamos specialybės: lietuvių filologija ir užsienio kalba (čekų, vokiečių, slovėnų, italų). Iš principo su šiomis programomis ir yra prieita prie modulių – lietuvių filologiją galima laikyti pagrindiniu moduliu, o užsienio kalbą šalutiniu. Iš klausius pagrindinį, niekas netrukdo rinktis ir šalutinį, pavyzdžiui, čekų kalbos, visuomenės ir literatūros modulį. Tik dabar studento laisvė rinktis yra varžoma, nes tik viena lituanistų grupelė, kuri įstojo būtent į tą specialybę, gali studijuoti čekų kalbą. O galėtų studijuoti visi to norintys studentai. Juk niekas netrukdo kad ir Prancūzų kultūros centrui pasiūlyti modulį Prancūzų kalba, literatūra ir visuomenė. Niekas netrukdo studentui išvažiuoti į Sorboną ir ten studijuoti pagal šį modulį. Studentas bus visai kito lygio specialistas, gaus tai, ko nori. Taigi ne siauriname, bet plečiame esamas galimybes.

Aišku, tuojau kils ekonominis klausimas: ką daryti su moduliu, kuris nebus pasirinktas 2 metus iš eilės? Pavyzdžiui, modulis Rusų kalba, kultūra, visuomenė.

Abejotina, kad nebūtų pasirinkta, nes rusakalbių Lietuvoje ne tiek jau maža.

Dėl rusų kalbos gal abejoti ir nereikėtų, nevykęs pavyzdys. Imkime, pavyzdžiui, modulį Ukrainiečių kalba, kultūra ir visuomenė. Suprantama, kad geopolitine prasme Ukraina mums nepaprastai svarbi, bet tokį studijų modulį šiandien sunkiai įsivaizduoju. Veikia daug subjektyvių veiksnių: populiarumas, reklama, patrauklumas ir t. t. Taigi – porą metų niekas nesirenka modulio. Sprendimas aiškus: jei dėstytojas dirba ir kituose moduluose, tai dirba ir toliau, bet jei dirba tik su šiuo – paslaugų atsisakymas.

Vadinasi problemų kamuolys be galo didelis ir sunkiai išvejamas. Jis spręsti sunku – už kiekvieno pajudinimo, pokyčio, reformavimo slypi gyvi žmonės – mokslininkai, pedagogai. Tai didžiulė atsakomybė ir labai įdomi profesinė veikla. Bepigu organizaciją reformuoti turint maišą pinigų. Fakultetas ne Alytaus tekstilė – niekas gelbėjimosi maišo nemes. Todėl reforma vyks su labai daug nežinomųjų ir apribojimų – labai nepaslinkūs ir griežti darbo įstatymai, pinigų apibrėžtas ir nepakankamas kiekis, įsipareigojimai studentams (nenutrauksi pradėtos programos) ir milžiniška sparta kintantis aplinkinis pasaulis, prie kurio reikia derintis. Bet aš tikiu fakulteto (pabrėžiu – ne savo, o fakulteto) sėkme. Vienas lauke ne karys – tik visa bendruomenė įveiksime mums kilusius išmėginimus.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Smc